

DAYDREAMING AND LOVE (MARINA STROICI)

Al. Cistelecan, Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: The article describes the biography and analysis the poetry written by Marina Stroici, trying to reveal a side of the history of Romanian literature never before explored systematically – the Transylvanian feminine lyrical sensibility.

Keywords: Marina Stroici, Manuela Cernat, Gheorghe Boldur, love poetry, loneliness, dreaming.

Anda Boldur, fiica Marinei Stroici, a fost o femeie foarte frumoasă. Manuela Cernat, nepoata Marinei Stroici, e o femeie foarte frumoasă. Oricît nu m-aș pricepe eu deloc la genetică și oricît de imprevizibilă și illogică ar fi aceasta, cred că se poate presupune fără nici o teamă că și Marina Stroici¹ va fi fost o femeie foarte frumoasă. Și chiar era. În orice caz, așa ne asigură, în memoriile sale, fiul Marinei, Gheorghe Boldur-Lătescu; ba era, zice el, chiar într-atît de frumoasă încît, la 21 de ani, cînd surorile își pun în gînd s-o mărite (căci era, după standarde, deja tîrziu), se constată că "nu exista /.../ nici un *candidat* demn de inteligența și frumusețea surorii lor".² Eșecul acestui proiect e evitat, totuși, grație fratelui Manole (viitor campion european la tir și ministru al sporturilor sub Antonescu), care-și aduce, în vizită țintită anume, un coleg de la Școala Specială de cavalerie din Sibiu, pe junele locotenent Ionel Boldur-Lătescu, urmaș al vornicului Boldur, cel care i-a bătut pe leși la Lențești, în 1497.³ Întîlnirea, zice fiul Marinei, a fost electrică absolut, iar "surpriza Marinei fu de nedescris" în fața acestui "tînăr ofițer înalt, subțire" și care "arăta superb în uniforma lui de roșior." Ba părea chiar "un adevărat Făt-Frumos coborît din povești".⁴ E dragoste subită și învăpăiată, dar cu ritual romantic lung și candid, concretizată numaidecît într-un schimb de scrisori de mare discreție și suavitate, în care Marina se plînge, totuși, că "suferința singurătății e tare grea."⁵ Singurătatea nu va dura însă mult, căci peste un an, în 1922, cei doi se vor căsători.⁶ Ionel făcea parte din lotul național de călărie, alături de tatăl lui Cristian Țopescu, și era aghiotantul lui Antonescu, directorul Școlii sibiene (care-l și demite după însurătoare, pentru că nu l-a consultat la căsătorie;⁷ un asemenea aviz e, probabil, tot ce mai rămăsese din *jus primae noctis*). Orfan de ambii părinți și sărac,⁸ Ionel e, cu toate astea, mîndru nevoie mare și, cu eclatant cavalerism și emfază idealistă, refuză dota propusă de socrul moșier.⁹ Conu Gheorghîță, mirat oarecum de țifna ginereului, dar cinic de felul lui, îi acceptă jocul,¹⁰ ceea ce

¹ După Marina Stroici și *Singurătatea* ei din 1943, apărută la Editura Cugetarea-Delafras din București, a trebuit să trimit pînă la Paris-Bulac (biblioteca universității de acolo pare să fie singura care mai are cartea Marinei) – și încă nici nu i-am decontat cheltuielile de drum șcl lui Daniel Ilea, care va rămîne cu mulțumirile cuvenite unui gest spontan de amabilitate. Exemplarul de la *École Nationale des langues orientales vivantes* e dăruit de Elena Văcărescu; Marina i l-a trimis abia la 15 aug. 1946, cu frumoasă – firește – dedicație, pe care-mi permit s-o reproduc: "Domnișoarei Elena Văcărescu, pentru care am avut întotdeauna cea mai adîncă admirație, socotind-o ca o mîndrie națională, acest modest dar însuflețit omagiu din partea autoarei".

² Gheorghe Boldur-Lătescu, *Memorii. Patru generații. Amintiri*, Editura Universal Dalsi, București, 2008, p. 7.

³ Idem, ibidem.

⁴ Idem, p. 8.

⁵ Idem, p. 10.

⁶ Idem, p. 16.

⁷ Idem, p. 14.

⁸ Idem, p. 8.

⁹ Idem, p. 16.

¹⁰ Ibidem.

n-a fost, firește, deloc bine pentru tînăra familie. Eroismul sentimental și idealistica amoroasă dăunează grav uneori.

Că Marina s-a măritat atît de ”bătrînă” (se născuse la 24 martie 1900, în Iași, ”în ziua de Buna Vestire”;¹¹ moare la București, în 1992), nu-i chiar a se mira. Dincolo de frumusețea și inteligența ei (calități care, în exces, nu favorizează la căsătorie), mai era și izolarea la Volovățul de pe Prut, unde era moșia Stroicilor (coboșitori din Luca Stroici).¹² Își face studiile la pensionul Humpel, din Iași, dar de pe la 16 ani (deci tocmai cînd nu era cazul) stă doar la Volovăț (era cel mai mic copil dintre cei șapte ai familiei Stroici și probabil că moșierul era mai posesiv cu ea),¹³ unde n-avea nici măcar lumină electrică (darmite prieteni!), deoarece Conu Gheorghîță ”era /.../ un neprieten al noutăților, în ciuda studiilor sale de Drept urmate la Paris.”¹⁴ Cum altceva nu era de făcut, Marina ”citea mai tot timpul, din cînd în cînd vîna și adesea visa cu ochii deschiși.”¹⁵ Era vînătoriță performantă, într-atît de versată încît nu numai că-l va întrece pe Ionel la o vînătoare de iepuri, dar îl va întrece și pe Manole, cît era el de campion la tir.¹⁶ Peste toate, mama Marinei, ”Coana Maricica,” fuge de acasă (la 50 de ani!, pe cînd Marina avea 14), împreună cu meditatorul copiilor, cu care se și căsătorește la Cernăuți.¹⁷ (Coana Maricica era femeie spectaculară, cu gust pentru aventură și pentru gesturi supreme de roman cu domnițe rezolute: cînd s-a măritat, ca să aleagă între pretendenți, și-a aruncat inelul într-un tufiș, dîndu-le test să-l găsească; Conu Gheorghîță a fost mai ager și l-a găsit primul.¹⁸) După divorțul părinților, atmosfera de la Volovăț devine de-a dreptul ”sumbră”¹⁹ iar Marina iese în lume doar după ce începe primul război, cînd tatăl (care era atunci senator conservator și va deveni vicepreședintele Senatului) o duce la Iași și o predă Martei, cea măritată cu D. Gusti. Aici mai vede și Marina lume, căci în casa Martei veneau mereu Ion Petrovici, George Enescu ș.a.²⁰ După război, viața Marinei se întoarce la aceleași ”citit, vînătoare și visare” de la Volovăț (la care se adaugă acum ”cîteva încercări de a scrie versuri”).²¹ Monotonia de la Volovăț durează pînă cînd Ionel o duce cu sine la Sibiu. Dar nici la Sibiu nu-i prea bine, căci Antonescu îi alerga toată ziua pe cavaleriști, așa că biata Marina ”stătea ore întregi citind, dormind sau visînd cu ochii deschiși,”²² într-un oraș în care era o străină, de nu chiar un fel de exilată. Ionel face ce face și se accidentează tocmai cînd cavaleriștii lui Antonescu făceau demonstrație în fața regelui (care-l și vizitează pe accidentat la spital, cu toți generalii după el, în semn de mare cinste).²³ La doi ani după măritiș li se naște primul copil, Anda,²⁴ dar în 1926 Ionel e mutat la Botoșani, unde, ghinion, tocmai se deschisese ”unul dintre cele mai luxoase și excentrice cabarete din țară,” pe care, firește, îl frecventează asiduu și Ionel, laolaltă cu toată ofițerimea, în vreme ce Marina, prinsă cu nașterea celuiilalt copil (Gheorghe), e frecventată de gelozie. Cum solda nu era chiar grozavă, Ionel cumpără de la socru, mai pe nimic (poate datorită muștrărilor din afacerea dotei), o ”moșioară de 20 de hectare” la Hrițeni, unde va face viticultură,²⁵ treabă care merge binișor. În '35 Ionel e numit comandant al Divizionului de cavalerie din Bălți, așa că toată familia se mută ”în noroiul oraș basarabean.”²⁶ După doi ani, cînd Ionel devine maior, se trambalează

¹¹ Idem, p. 5.

¹² Ibidem.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Idem, p. 6.

¹⁶ Idem, p. 8.

¹⁷ Idem, p. 5.

¹⁸ Idem, p. 58.

¹⁹ Idem, p. 6.

²⁰ Ibidem.

²¹ Idem, p. 7.

²² Idem, p. 17.

²³ Ibidem.

²⁴ Idem, p. 18.

²⁵ Idem, p. 21.

²⁶ Idem, p. 23.

cu toții la Iași,²⁷ dar peste un an, în '38, Ionel e trimis pe Nistru și Marina se reîntoarce la vechea ei singurătate.²⁸ În această singurătate cu visare va începe să scrie poezii, pe care le ascunde, dar fiul dă oricum peste ele și le citește.²⁹ Sunt poemele care vor intra în *Singurătate*. După încheierea războiului nu va mai scrie, dar se va reapuca de scris după 1970³⁰ (în orice caz, după apariția volumului mai scrie, căci în *Luceafărul* din 1944 i-am văzut câteva poeme). Familia se mută în București după cedarea Basarabiei, iar Ionel, rănit pe front, e decorat și cu "Coroana României" și cu "Steaua României". Dar lucrurile nu mai țin și în 1948 Marina divorțează de Ionel, recăsătorindu-se cu Teodor Rosetti Solescu (se cunoșteau de la Sibiu), fost mareșal al Curții și strănepot al Elenei Cuza.³¹ Urmează o viață de privațiuni și hăituială. La 50 de ani Marina se "recalifică" în urma unui curs de "desenatoare tehnică", dar e mereu dată afară de pe la slujbele pe care le găsește.³² Bolnavă și tot mai chinată de boli, "când s-a stins", zice Gheorghe Boldur-Lătescu,³³ a lăsat "o valiză plină de versuri nepublicate,"³⁴ plus "un caiet cu ultimele ei versuri și cu rugămintea de a le publica."³⁴ Dintre acestea, prefațatorii – și îngrijitorii, cred – volumului *Singurătatea amurgului* (Editura Albatros, București, 2004) – Gheorghe Boldur-Lătescu și Manuela Cernat - vor alege piesele incluse în ciclul *Amurg*. În tot cazul, cei doi prefațatori cred că "perioada 1970-1992 /.../ sunt anii cei mai prolifici ai poetei".³⁵

În ciuda titlului, *Singurătate* nu-i o carte de spleen-uri și de lamentele (deși sunt și din acestea câteva) și nu toarce suferință incontinentă. Marina – se vede și din traducerile pe care le face din poezia franceză modernă și pe care le introduce în volum; și se vede și mai limpede din ciclul de poeme în franceză, *Avril e septembre* – e o rafinată care trece cu naturalețe de la versul clasic (de toate lungimile) la cel liber și care face pregnantă pictură de reverii. Nu se patetizează mai niciodată, nici chiar în confesia erotică; ba din contră, are umor nu doar în decuparea scenelor domestice, dar și în rezolvarea lor anecdotică (așa cum se întâmplă în cele două poezii de deschidere, dedicate Andei și lui Iordăchel, *După ploaie*, respectiv *Rățoiul*). Anecdota copilăroasă nu e, de fapt, decât un scenariu pe care se poate desfășura o reverie pastelistă în tonuri euforice: "Aleargă norii umezi pe cerul de safir,/ Sclipește-n valuri iarba, trezită fir cu fir,/ Și rîde cîmpul, rîde și drumul, și fîntîna.../ Se-ntrec lăstunii oacheși de i-ai opri cu mîna;/ E limpede lumina în nesfîrșita zare,/ Întinerit e codrul și mai aproape pare" etc. (*După ploaie*). Pe N. C. Cadioschi volumul – în care, zice el, "poezie este din plin peste tot, grea de gînduri și simțiri" – l-a impresionat cu deosebire prin maturitatea formală, poeta fiind, deși debutantă, "chiar prea fixată asupra formei."³⁶ Nu e, firește, un reproș, ci mai degrabă o floare de omagiu, dar nu nemeritată, căci Marina ține ritmul și-n poeziile cu aritmie intenționată. Primul ciclu – care dă și numele volumului – e de reverii naturiste, construite cu descriptivism și migălos și avîntat (chiar dacă mai scapă câte-o cacofonie) și transmutate în proiecții interioare (prin care mai adie, dar nu primejdios, câte-o notă de elegie erotică); peisajul, de regulă mai degrabă euforizat decât melancolizat, folosește la confesiune și-i asigură un trend de discreție: "Ca un pumnal de aur, sclipitor,/ Din mîna serii parfumată,/ Cade/ În taina înfloritelor arcade,/ Șiretul gangure/ Sonor// Asuns/ Ca dragostea noastră sfîrșită.../ Și luminos ca chipul tău/ Uitat.../ Ca el, de patimi calde frămîntat,/ S-aprinde legănat în sfînta adiere,/ Ca o cădelniță de aur,/ Și de miere:/ În care parcă dorm de mult închise,/ Mirezme de căpșune coapte,/ Și caise" etc. (*În grădină*). Cînd își

²⁷ Idem, p. 26.

²⁸ Idem, p. 27.

²⁹ Idem, p. 30.

³⁰ Ibidem.

³¹ Idem, p. 102.

³² Idem, p. 138.

³³ Idem, p. 327.

³⁴ Idem, p. 347.

³⁵ Cf. Prefață la *Singurătatea amurgului*, p. 7.

³⁶ În *Familia*, nr. 3-4/1943.

lasă imaginația descriptivă să zburde printre analogii, Marina se comportă destul de pillatian, desenînd nostalgii pe un fond de tonice, printre realiile unei lumi "bune", aurifere, paradisiace în substanța ei și prin cotloanele unei memorii feerizante. Cînd mută obiectivul pe portativul sentimental, lucrurile se schimbă destul de radical și Marina cîntă de patimi grele și strivite, unind, totuși, imaginea delicată, adesea prețioasă, cu cea violentă, de foc dezlănțuit: "Mi-e sufletul un gol nemărginit./ Cu fluturări de aripi și de șoapte.../ Un călăreț străin... pierdut în noapte.../ Un chiot atuncat spre infinit!" etc. (*Iertare*). Desenele de depresie prind consistență aproape expresionistă și Marina se lasă în voia unei retorici de desfigurare existențială, traumatică numaidecît: "De ani aștept... și-n șesul sur al vieții./ Stau, alb canton, la margine de drum./ Dusă-i nădejdea, zîmbetul și visul./ Spre zări de ceață și tăceri de scrum.// E toamnă, toamnă rece și tîrzie!/ Hain mai geme vîntul pe sub grinzi;/ Hurue lanțul zilelor ocașe.../ Rînjește moartea-n cioburi de oglinzi.// Urlă în noapte sufletul spre lună,/ Ogar flămînd și rătăcit pe veci./ Ce-și trage lanțul rupt și dorul aprig./ Pe-ntunecate, veștede poteci!" etc. (*Singurătate*). O natură ce îngîna reverii și un suflet tescuit de frustrări, așadar.

Cînd trece chiar la *Dragoste* (e al doilea segment), Marina e cu adevărat poetă de patimi. Are, cel puțin în bună parte (partea cu bucuriile nu-i chiar adevărată), dreptate Cadioschi să spună că "întreg ciclul dragostei e un țipăt de dorinți și bucurii."³⁷ Și lui Victor Papilian i-au căzut cu tronc poeziile de dragoste, declamîndu-le direct preeminența: "cele mai frumoase poezii /.../ sînt hotărîte de iubire."³⁸ Ce-i drept, asta și pentru că, în viziunea lui Papilian, "iubirea la femeie este esențialul, ea este o trebuință vitală ca și respirația, ea cuprinde în sine și imboldul primar și scopul final"³⁹ și, prin urmare, celelalte cad din importanță. La Marina, Papilian subliniază "minunata discrețiune" a derulării sentimentului, lucru care, zice el, șade bine mai ales la poete.⁴⁰ Tot un fel de "minunată discrețiune" remarcă și Alex. Ștefănescu, pentru care această poezie (de al doilea volum vorbește) din alte vremi "impresionează prin delicatețe, prin eleganța retoricii, printr-o bunăcuviință față de lume greu de înțeles azi."⁴¹ La drept vorbind, Marina nu e chiar atît de discretă (marginile discrețiunii sunt, firește, relative, depind de la om la om) și nici nu văd cum ar fi putut fi avînd în vedere voltajul sălbatic al pasiunii și devoranța ei absolută, deschisă între calinerie și extazul fatal – și închisă, cum se cuvenea, într-un oximoron: "Tu, fiară mîndră, galeșă și blîndă!/ Sfințit mănunchi de busuioc în soare!/ Lumină caldă și tremurătoare!/ Tu, dragoste! Extatică osîndă!" etc. (*Tu dragoste*). Ca la Stănescu, ori de cîte ori apare, iubirea e o fiară devoratoare (și dorurile sunt "fiare albe"; e drept că și "sfinte", dar cu toată inocența și sacralitatea lor, funcția devoratoare rămîne). În general, de o partitură furtunoasă, pasională absolut, e vorba: "În ochii tăi sunt năvăliri de valuri/ Ce vin din larg, mînate de furtuni./ Spre dorul meu ce-așteaptă-n van pe maluri./ Fregata plină-a dulcilor minuni!" (*În glasul tău e murmur stins de strune...*). Iar momentele "bune" sunt frenezie pură, bucurie în explozie: "Aș prinde toate stelele de mîna./ Le-aș învîrți în horă de argint./ Și în albastrul limpede, stăpîna/ M-aș avînta cu visu-mi, să-l alint!" etc. (*Seară în munți*). O asemenea temperatură senzuală – cum e, bunăoară, cea din *Dor* – nu văd cum ar putea respecta gramatica discreției cînd ea se exercită direct în gramatica vîlvătilor: "Să te ating cu degete de flăcări.../ Ca iedera de jar să te cuprind!.../ Să tremurăm ca stelele în noapte./ În cerul dezmiardărilor de foc". Nici nu mă mir că Marina are imnică exultantă cînd vorbește despre iubit: "Iubite!/ Tu, lumină, zbor și cîntec!/ Poveste dragă-a nopților pustii!/ Tu fagure de miere!/ Crîng în floare!" etc. (*Obsesie*); și asta pentru că are cu adevărat cerneală extatică. Numai că, firește, se-ntîmplă cantotdeauna: brusc focul se stinge și devine că "zadarnic e tot ce-mi vei spune.../ stau ziduri de plumb între noi.../ Suntem doi șoimi răniți de moarte/ Ce nu pot zbura înapoi!" etc. (*Calvar*).

³⁷ Idem, ibidem.

³⁸ În *Luceafărul*, nr. 4/1943.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ În *România literară*, nr. 8/2005.

Așa e, dar la Marina suferința asta de stingere amoroasă nu e simplă suferință: e calvar! E limpede că Marina simțea și suferea cu intensități.

Ce e nou în *Singurătatea amurgului* (în care sunt preluate și poeziile din primul volum) e linia reflexivă, mult mai accentuată decât în volumul de debut. Arta poetică din deschidere – *Poetului* – e în favoarea confesiunii, dar prinde și ceva din misiunea orfică și cathartică ("Lasă sufletul să cânte,/ Nu-l opri!/ Numai așa ies ghiocerii din zăpadă/ Și îngerii nu se sfîesc să cadă/ De-acolo de pe prispa lor cu stele" etc.). Climatul poetic e, firește, schimbat (ne preven și prefațatorii) și totul cristalizează în nostalgii. Și normal, memoria e funcția cea mai activă: "Dar n-am uitat amurgul cînd mi-ai șoptit: mai stai,/ Nici roua din adîncul privirilor tăcute,/ Nici farmecul nestins al nopților pierdute/ Cînd mă scăldam în raza pe care tu o dai" etc. (*Ne-am despărțit*). Reflecțiile, care se adîncesc acum în condiția umană fragilă, se întîlnesc, desigur, și cu rugăciunea, dar ecuația centrală a poeziei rămîne pillatiană: "Din toate, azi n-a mai rămas nimic, nimic!" Cînd gîndurile se detașează de angoasele timpului, Marina lucrează bijuterii de definiții: "Regretele-s șiraguri, podoabe vechi de lacrimi/ Ce stăruie în gînduri, mici clopoței ce sună,/ Zăpadă înghețată pe ofilite ramuri/ Cînd zdrobitor granitul trecutului se-adună" etc. (*Regrete*). Peisajele de sine sunt acum hieratizate funebru, dar cu retorică de notații, aproape strict constatativă; versurile devin mai reactive doar cînd se moralizează: "E sufletu-mi piatră-nghețată,/ ca-n vatră cărbunele stins,/ Pe inimă, cruce furată,/ Reci lacrimi de foc s-au prelinș./ Mă uit împrejur-mi mirată,/ La oameni, la zbuciumul lor,/ La tot ce-a stîrnit altădată/ Furtuni ce și astăzi mai dor./ Și-ntreb, cu adîncă mirare:/ De ce acest vis trecător,/ Ivit din trecută vîltoare,/ Cînd totul e fulg plutitor?// Aici, între noi, e doar ura,/ Himere deșarte, amare,/ Nimic n-are sens, doar Natura,/ Natura cea biruitoare" etc. (*Sensuri*). Înțelepciune senină cristalizată elegiac, pe scurt. Marina și-a ținut firea și la greu, așadar; chiar dacă părea o fire pasională greu de ținut.